

Борбордук Азиядагы өнөктөштөр

НАТО Борбордук Азиядагы өнөктөш-мамлекеттер - Казакстан, Кыргызстан, Тажикстан, Түркмөнстан жана Өзбекстан менен кызматташуусун тереңдетүүнү улантууда. Бул стратегиялык жактан маанилүү аймактардын тышкы байланышын өнүктүрүү боюнча саясаттын алкагында ишке ашырылууда, алардын коопсуздугу жана стабилдүүлүгү жалпы евроатлантикалык коопсуздук менен тыгыз байланышкан. Беш мамлекеттин ар бири Афганистандын мындан аркы өнүгүүсүнө оң таасир тийгизүүгө мүмкүндүк берген потенциалга ээ, ал жакта Түндүк атлантикалык союз активдүү катышып жатат.

2010-жылы ноябрда Лиссабондогу самитте кабыл алынган НАТОнун жаңы стратегиялык концепциясында, евроатлантикалык аймактын коопсуздугун бекемдөө бүт дүйнө боюнча өлкөлөр жана уюмдар менен өнөктөш мамлекеттердин кеңири түйүнү аркылуу ийгиликке жетишип жаткандыгы айтылган. Лиссабондо НАТО өнөктөштөрүнүн саясатын реформалоо боюнча максаттуу багытталган иш башталды, анда сүйлөшүү менен кызматташуу дагы инклюзивдүү, ийкем жана стратегиялык багытта болуп калган. Жаңы саясат Берлинде 2011-жылы апрелде болгон тышкы иштер министрлеринин отурумунда бекитилген.

НАТОнун кызматташуу программасы жана өнөктөштүк курамы коопсуздук маселелери боюнча көп тараптуу алкактарды, о.э. НАТО мүчө-мамлекеттери жана башка өнөктөш-мамлекеттер менен багыттардын кеңири спектрде эки тараптуу кызматташуу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү сунуштап жатат. Бул ачыктыкты шарттайт, ишенимди бекемдейт жана коопсуздуктун жалпы көйгөйлөрүн чечүүгө көмөк көргөзөт.

Борбордук Азиянын бардык беш мамлекети Түндүк атлантикалык кызматташуу Кеңешине башкы этапта эле катышкан. Сүйлөшүү үчүн бул форум Түндүк атлантикалык союз тарабынан, Варшава келишиминин мурдагы мамлекеттери менен мамилелерди орнотуу жана Чыгыш менен Батыштын ортосундагы ажырымды басып өтүү жолундагы биринчи кадам катары 1991-жылы негизделген. Кийинчерээк, 1997-жылы бул органдын

© NATO

Кыргызстандын Президенти Алмазбек Атамбаев жана НАТО нун Генералдык катчысы Андерс Фог Расмуссен 2013-жылы 17-сентябрда НАТОнун штаб квартирасында эки тараптуу жолугушуудан кийин биргелешкен пресс-конференция өткөрүп жатышат, анда аймактык стабилдүүлүк жана мындан аркы кызматташуу маселелери каралган.

- p2 Коопсуздуктун жалпы аймактык чакырыктары
- p5 “Тынчтык үчүн өнөктөштүк”: кызматташуунун ыңгайлашкан алкактары
- p7 Өнөктөштүк баалуулуктары
- p7 Көп тараптуу ченөө
- p8-14 Кызматташуунун негизги багыттары

ордуна евроатлантикалык өнөктөштүк Кеңеши келди. Беш мамлекеттин төртөө “Тынчтык үчүн өнөктөштүк” программасы сунуштаган мүмкүнчүлүктү дароо пайдаланып кетишти, жана бул эки тараптуу кызматташтык ири долбооруна ал түзүлгөндөн кийин тез эле, 1994-жылы кошулушту. (Тажикстан кечирээк, 2002-жылы кошулду). Стамбулда 2004-жылы өткөн саммитте НАТОнун мамлекеттеринин лидерлери Түндүк атлантикалык союз үчүн артыкчылык болгон Борбордук Азия жана Кавказ менен өнөктөш болуу чечимин кабыл алышты.

Ар бир Борбордук Азия мамлекетинин НАТО менен болгон мамилеси ар түрдүү өнүктү, анткени ар бир өнөктөш-мамлекет кайсы тармакта, кандай кызматташууну каалай тургандыгын өзү тандоого укуктуу. Түндүк атлантикалык союз менен кызматташуудан сырткары, Борбордук Азиядагы бир нече өнөктөш мамлекеттер коопсуздук боюнча башка аймактык уюмдарда катышышат. НАТО булардын Түндүк атлантикалык союз менен болгон кызматташуусунан жана башка уюмдар менен бекем мамилелерди түзүү ниетинен эч кандай каршылык көргөн жок.

Коопсуздуктун жалпы аймактык чакырыктары

Аймактан өткөн Улуу жибек жолу Европа менен Азиянын ортосундагы товарлардын, билимдердин жана идеялардын алмашуусуна өбөлгө түзгөн, ошондуктан тарыхый жактан алып караганда да Борбордук Азия региону абдан маанилүү болгон. Бүгүн да ошол бойдон калууда.

Азыркы коопсуздук шартында НАТО жана алардын Борбордук Азиядагы өнөктөш мамлекеттеринин алдында коопсуздуктун жалпы көйгөйлөрү турат. Террорчулук, диний экстремизм, этникалык кагылыштар, колунда жок мамлекеттер, уюшкан кылмыштуулук, жалпы жок кылуучу куралдын жайылышы жана баңги заттардын мыйзамсыз айлануусу коркунучунда чек жок жана алар менен макулдашылган эл аралык аракеттер аркылуу гана күрөшүүгө болот.

Эгер аймакты кененирээк алып карасак, анда Афганистандагы кырдаалдын өнүгүшү Борбордук Азиянын коопсуздугуна жана стабилдүүлүгүнө түз же кыйыр таасирин тийгизээри түшүнүктүү, жана тетирисинче. 2003-жылы НАТО өзүнө Афганистандын коопсуздугуна жардам берүүчү Эл аралык күчтү башкарууну (ИСАФ) колуна алгандан кийин, НАТОнун аймактагы катышуусу өстү. Так ошондуктан НАТО өзүнүн Борбордук Азиядагы өнөктөштөрүн Афганистандагы, жалпы эле региондогу кырдаалды өнүктүрүү, анын ичинде 2014-жылдан кийинки НАТОнун

Кавказ жана Борбордук Азия боюнча атайын өкүл

Стамбулда 2004-жылы өткөн Саммиттн НАТОнун мамлекеттери Кавказ жана Борбордук Азия боюнча атайын өкүл дайындоону чечишти. Бул милдетти биринчи болуп, Роберт Симмонс аткарган. Азыркы учурда алар НАТОнун мурдагы басма сөз катчысы Джеймс Аппатурияга жүктөлгөн.

Анын ролу өнөктөштүктүн шаймандарын оптималдуу колдонуу менен аймактын коопсуздугун бекемдөө жана өнөктөштөргө жардам берүү максатында аймактын лидерлер менен бирге жогорку деңгээлде иш алакасын кармап туруу.

Ал аймактагы расмий лидерлер, о.э. Бириккен Улуттар Уюму, Европадагы коопсуздук жана кызматташуу боюнча Уюм жана Европа союзу сыяктуу башка уюмдардагы кеиптештери менен тыгыз байланышат. Мунун аркасында туруктуу байланыш камсыздалат жана уюмдун иши өз ара толукталуу негизинде аткарылат. Кавказ жана Борбордук Азия боюнча атайын өкүлгө ар бир аймак үчүн бирден, байланыш жана өз ара аракеттенүү боюнча эки кызматкер жардам берет.

миссиясы боюнча саясий сүйлөшүүгө тартып жатат. Афганистандын ар түрдүү этникасы, Борбордук Азиянын көпчүлүк мамлекеттери да жергиликтүү маанилүү жамааттар жана ишмерлер менен байланышы бар, жана алар Афганистандын туруктуу болуп, калыптанышына оң таасир тийгизе алышат деп божомолдоп жатышат. Борбордук Азиянын мамлекеттери Афганистандын абалынын туруктуулугуна кызыкдар, анткени өздөрүнүн мамлекеттерине боло турган туруксуздуктун жайылуу коркунучунун алдын алгылары келип, Афганистандагы баңгитрафиктен келип жаткан коркунуч менен күрөшүп келишет.

Афганистандын контекстиндеги коопсуздук тармагында кызматташуу жана аймактын кызматташуунун маанилүүлүгү

Борбордук Азиянын мамлекеттери Афганистандагы НАТОнун жетекчилиги алдындагы ИСАФтын операцияларына колдоо көргөзүүдө. Алардын колдоосу, аймактын үстүнөн учуп өтүүгө уруксат берүү жана НАТОнун айрым мамлекеттерине аскердик базаларын колдонууга берүүсүндө жатат. Мындан сырткары, Казакстан, Кыргызстан, Тажикстан жана Өзбекстан (Белоруссия, Россия жана Украина менен катар) Афганистанга жана андан аба аркылуу алып өтө албаган жүктөрдү ташып өтүү үчүн темир жол жана (же) автомобиль жолдорун беришти. Коалициянын аскерлерин жабдуунун бул Түндүк линиясы Борбордук Азия өнөктөштөрүнө да бул транспорт түйүндөрүн Афганистан жана Борбордук Азия мамлекеттерин бири бири менен бириктирген, о.э. Европа аймагы менен байланыштыруучу узак мөөнөттүү коммерциялык кан тамыр болуп калуу мүмкүндүгүн берет. Аймактык темир жолдордун андан аркы өнүгүүсү, мурдагыдай эле дүйнөнүн экономикалык интеграцияланган аймагында маанилүү болуп калат жана транспорттук, маалыматтык-коммуникациялык жана энергетикалык инфраструктуралар аркылуу өз ара байланышкан аймакты “Жаңы жибек жолу” концепциясын ишке ашыруу мүмкүндүгүнө жакындатат.

Афганистандагы стабилдүүлүк үчүн аймактык кызматташууну пайдалануу – Борбордук Азия үчүн дагы бир тапшырма. НАТО, Стамбул процессин / “Азия жүрөгү” кызматташууну жүргүзүү үчүн баалуу формат деп эсептейт. НАТО бул процесске активдүү катышат, о.э. иш жүзүндө алааматтардын жана кырсыктардын натыйжасын жоюу боюнча ишенимди бекемдөө боюнча чараларды колдоп турат. НАТО эки тараптуу деңгээлдеги өнөктөштүктө Борбордук Азияда Афганистанды өнүктүрүү жана турукташтырууда маанилүү салым кошуп турат.

НАТО до ИСАФ тын ролу

Борбордук Азиядагы коопсуздук кандайдыр бир деңгээлде Афганистандын коопсуздугу менен байланышкан. Афганистандагы кырдаалдын курчушу жалпы аймактын коопсуздугуна жана стабилдүүлүгүнө түз же кыйыр таасир этет. НАТО Афганистан кайрадан террорчулар менен террорчулуктун баш калкасы болуп калбасын үчүн, анын алдын алуу максатында Афган улуттук коопсуздук күчтөрүнүн (АУКК) ишенимдүүлүгүн бекемдөө жана потенциалды түзүү боюнча инвестициясын улантууда. Жакшы даярдалган жана согушууга жөндөмдүү АУКК кошуна мамлекеттерге болуучу таасир болуу мүмкүндүгүн кыйла кыскартат жана жалпы аймактык коопсуздукту камсыз кылууда салымын кошот. АУКК жакшы натыйжаларга жетишип жатат: Афганистандагы коопсуздуктун жалпы шарттары алар жүргүзүп жаткан операциялардын натыйжасында жакшырып жатат.

ИСАФ 2014-жылдын аягына чейин БУУнун Коопсуздук боюнча Кеңешинин тиешелүү резолюциясына ылайык, Афганистандын өкмөтүнүн коопсуздуктун камсыз кылууга жардам берүүсүн улантат. Коопсуздукту камсыз кылуу боюнча жоопкерчиликти акырындап өткөрүп берүү тынчтыкта жана график боюнча өтүп жатат, булл АУКК 2014-жылдын аягында өзүнө толук жоопкерчилик алуусу үчүн зарыл. НАТО 2014-жылдан кийин да өз ролун ойноо милдетин алды, алар афган күчтөрүнө өнүгүүнүн оң жолунда туруктуу кете берүүсүнө жардам берүүсүн улантат.

© NATO

Казакстандын Президенти Нурсултан Назарбаев жана НАТО нун Генералдык катчысы 2010-жылы 25-октябрда НАТОнун штаб квартирасында кызматташуу боюнча эки тараптуу талкуудан кийин ММК менен сүйлөшүү жүргүзүп жатат, негизинен Афганистандагы НАТОнун жетекчилиги алдында коргонуу жана колдоо операцияларын улантуу боюнча.

© NATO

Өзбекстандын Президенти Ислам Каримов жана НАТО нун Генералдык катчысы 2011-жылы 24-январда, Афганистанга колдоо көргөзүү жана мамлекет жана НАТОнун ортосунда эки тараптуу өнөктөштүк жана кызматташууну кантип тереңдетүүнө аныктоо үчүн жолугушуу өткөрүүдө.

Казакстан Афганистан үчүн жардам берүүнүн жоомарт топтомун сунуштады, анда инвестициялар, айыл чарбасына жардам, мектептерди, ооруканаларды жана темир жолдорду куруу, о.э.афган студенттеринин Казакстанда окушуна мүмкүндүк берген стипендиялар камтылган. Тажикстан Тажикстан менен Афганистандын ортосундагы чек ара өткөн Пяндж дарыясы боюнча элди жана жүктөрдү алып өтүүгө шарт түзгөн аракеттерди көрүүдө. Тажикстандын өкмөтү Ага Хан өнүктүрүү Уюму жана Афганистандын өкмөтү менен бирдикте бир нече көпүрөлөрдүн курулушун аяктоо боюнча иштерди жүргүзгөн, алардын кошумча курулуштары келечекте курулуп бүткөрүлөт. Түркмөнстан субсидияланган энергияны Афганистанга жеткирип турат жана Түркмөнстан, Афганистан жана Түркмөнстанды бириктирип турган темир жолду жана ТАПИ түтүк жүргүзүү долбоорунун үстүндө болуп жаткан иштерге катышууда. Өзбекстандын адистери Афганистандагы инфраструктураны өнүктүрүү боюнча бир катар долбоорлорду ишке ашырууга жардам беришти, ага өлкөнүн түндүк бөлүгүн борбор менен бириктирген он көпүрөнү калыбына келтирүү, о.э. Афганистандагы Хайратондон Мазари-Шарифке баруучу темир жолдун курулушу, Кабулга электр кубаттуулугун берүү да кирет.

НАТО, эгер мындай аракеттер көп тараптуу негизде уюштурулса, анын эффективдүүлүгү өсөт деп эсептейт, ошондуктан Борбордук Азиядагы бардык өнөктөштөрүн “Азия жүрөгү” процессинде толук катышууга чакырат.

Борбордук Азия менен Афганистандын мамлекеттеринин географиялык жактан жакындыгы, о.э. диний экстремизм боюнча ички көйгөйлөр, бул мамлекеттердин террорчулук коркунучуна каршы оптималдуу аракеттенүү максатында НАТО менен биргелешип иштөөгө болгон кызыкчылыгын арттырды. Борбордук Азиядагы өнөктөш-мамлекеттер өздөрүнүн АКШда 2001-жылы 11-сентябрдагы СЕАПта иштелип чыккан, террорчулук менен күрөшүү боюнча аракеттердин Плянына катышуусу аркылуу террорчулук менен күрөшүүдө өз салымдарын кошуп келишет. Бул тармактагы кызматташуу террорчулукка каршы туруу үчүн жергиликтүү күчтөрдүн потенциалык бекитүүгө арналган маалыматтарды алмашуу жана окуу иш чараларында жана окууларда катышууну камтыйт. Ошондой эле террордук кол салуунун натыйжаларын жоюуга даярдыкты жакшыртуу да маанилүү. НАТО Борбордук Азиядагы Бириккен Улуттар Уюмунун Глобалдуу террорчулукка каршы стратегиясын ишке ашыруу боюнча биргелешкен аракеттер планынын алкагындагы аймактык иштерди колдоону улантууда. Белгилей кетүү керек, Борбордук Азиянын мамлекеттеринин алдында мурдагыдай эле 2014-жылдан кийин да экстремизм менен террорчулукка байланышкан коркунучтар турганына карабастан, алар социалдык-экономикалык өнүгүү, мамлекеттик башкаруу, демократия жана адам укугуна байланышкан ички көйгөйлөрдү да чечүүсү керек. НАТО Борбордук Азиядагы өз өнөктөштөрүнө демократиялык, коопсуздук боюнча отчеттуу институттарды курууга жардам берүүгө даяр, ал буга чейин көп мамлекеттерге да жардам берип келген.

“Тынчтык үчүн өнөктөштүк”: кызматташуунун ыңгайлашкан алкактары

2014-жылы өзүнүн жыйырма жылдыгын белгилеп жаткан “Борбордук Азиядагы өнөктөштөр” маалымдама китепчеси (2014-ж) программасынын маңызы – бул өнөктөш мамлекеттердин ар бири жана НАТО нун ортосундагы түзүлүп жаткан өнөктөш мамилелер. Кызматташуу мамлекеттин жөндөмдүүлүгүнө, керектөөлөрүнө жана умтулуусуна ылайык ыңгайлашкан жана өнөктөш-мамлекеттин өкмөтү менен бирге ишке ашырат. Өнөктөштөр иш чаралардын кеңири тизмесинен тандоо жүргүзүшөт да, “Өнөктөштүк жана кызматташуунун жекече программасы” (ӨКЖП) аттуу кызматташуунун эки жылдык программасын түзүшөт.

Сунушталган иш чаралар НАТОнун ишмердүүлүгүнүн дээрлик бардык тармагын камтыйт, ага аскердик реформа, коргонуу саясаты жана пландаштыруу, аскердик-жарандык мамилелер, окуу-билим берүү программасы, жарандык өзгөчө кырдаалдагы пландаштыруу жана кырсыкка болгон таасирденүүсү, о.э. илимий тармактагы кызматташуу да кирет.

НАТО менен Борбордук Азия өнөктөш мамлекеттеринин ар биринин ортосунда кызматташуунун жеке программасы алардын кызыкчылыгына жана керектөөсүнө жараша өзүнчө өнүккөн.

Казакстан – аймактагы активдүү өнөктөш – өнөктөш иш чараларда толук спектрде катышат жана 2006-жылы НАТО менен “Өнөктөштөрдүн аракетиндеги жекече планды” (ӨАЖП) иштеп чыккан. Бул өнөктөштүктүн жаңы механизми НАТО мамлекеттери тарабынан 2002-жылы болуп өткөн Прага саммитинен кийин түзүлгөн жана НАТО менен мамилелерин тереңдетүүгө жөндөмдүү жана саясий эрктүү өнөктөш мамлекеттер үчүн багытталган. Эки жылдык цикл менен иш алып барган ӨАЖП, кызматташуунун ар кандай механизмдерин бириктирип турат, ал аркылуу Казакстан Түндүк атлантикалык альянс менен мамлекетти реформалоо боюнча милдеттерди колдоого багытталган иштердин планында өз ара аракеттенет. Казакстандын өкмөтүнүн макулдашуусу менен реформалардын, артыкчылыктардын жана тиешелүү убактылуу мөөнөттөрдүн планы белгиленүүдө. НАТО мамлекеттин спецификасын эске алуу менен максаттуу багытталган кеңештерди берүүгө макул, бул мамлекеттеги ички реформаларды жүргүзүү иштерин оптималдуу колдоо үчүн зарыл. Казакстан менен НАТО үч ӨАЖПты катары менен макулдашышты, ал эми 2014-жылдын башында төртүнчү ӨАЖП ды талкуулап башташты. Ошону менен Казакстан НАТО менен кызматташууга болгон өзүнүн дилгирлигин кайрадан көргөзө алды.

Кыргызстан өнөктөш ишмердүүлүгүн андан ары өнүктүрүүгө болгон кызыкчылыгын арттырып, 2007-жылы ТҮӨ анализдөө жана пландаштыруу процессине катышууга макул болгон. 2010-жылдагы саясий толкундоонун

Тажикстандын президенти Эмомали Рахмон НАТО нун Генералдык катчысы менен 2013-жылы 10-апрелде эки тараптуу кызматташуу, аймактык коопсуздук жана баңги заттар менен күрөштү күчөтүүнү талкуулоо үчүн жолугушуу өткөрдү.

© NATO

артынан, Кыргызстандын жаңы өкмөтү жана парламенти НАТО менен мамлекеттин мамилесин кайрадан тастыкташты. Кыргызстан азыркы учурда өткөрүлүп жаткан социалдык ыңгайлашуу жана запаска бошотулган аскер кызматкерлерин кайрадан даярдоо боюнча программаны зор канааттануу менен кабыл алды, о.э. атуучу куралдар менен жеңил куралдануу жана ок дарыларды сактоо объектисин жакшыртуу боюнча НАТО –ТҮӨ Максаттуу фондунун долбоорун ишке ашырууга сурамжылоо жасады, о.э. НАТОнун кеңсесин Бишкекте жайгаштырууга даярдыгын билдирди.

Тажикстан Борбордук Азия мамлекеттеринен акыркы болуп ТҮӨ программасына 2002-жылы кошулду. Ошондон бери ар өнөктөштүк ишмердүүлүгүн кеңейтип келет, алаамат жана кырсыктарга таасирденүү жана даярдык (жарандык өзгөчө кырдаалды пландаштыруу) сыяктуу компоненттерге жана НАТО-ТҮӨ Максаттуу фондунун механизми аркылуу ишке ашырылган демилитаризациялоо боюнча долбоорлорго өзгөчө кызыкдар болуп келет. Тажикстан менен НАТОнун жакында болуп өткөн талкууларынын жүрүшүндө мамлекеттик чек аранын коопсуздугу жана коомдук дипломатия сыяктуу тармактарда дагы тыгыз кызматташуу үчүн мүмкүнчүлүктөр каралды.

Түркмөнстандын НАТО менен кызматташуусу Борбордук Азиядагы башка өнөктөштөргө караганда бир кыйла чектелген жана жарандык тармактагы гана иш чараларды камтыйт. Бирок, акыркы жылдарда бул мамлекет тарабынан көрүлгөн аракеттер жана кошуна мамлекеттер жана эл аралык уюмдар менен кызматташуу жана сүйлөшүүнү кеңейтүү үчүн жол ачууга багытталган иштери НАТО менен кызматташууну тереңдетүүгө мүмкүндүк берет.

Өзбекстан менен кызматташуу өнөктөштүктүн биринчи жылдарында абдан өнүккөн. Бирок, 2005-жылда майда Анжиянда болгон окуяларга байланыштуу кайчы пикирлерден кийин, прогресс билинээрлик жайлай түшкөн. Анын натыйжасында НАТО мамлекеттери көз карандысыз эл аралык изилдөө жүргүзүүнү талап кылышкан. Акыркы бир нече жылдан бери саясий өз ара аракет жана практикалык кызматташуу кайрадан өнүгө баштады. Ташкент Борбордук Азия мамлекеттери менен кызматташуу жана байланыш боюнча НАТОнун кызматкеринин Бюросун жайгаштырууга макулдугун берди жана бир катар багыттар боюнча кызматташуусун улантууда, анын ичинде аскердик билим берүү жана коомдук дипломатия да бар.

Борбордук Азиядагы Борбордук Азиянын мамлекеттери менен байланыш жана өз ара аракеттенүү боюнча НАТОнун кызматкери

НАТОнун байланыш жана өз ара аракеттенүү боюнча кызматкери, Түндүк атлантикалык союз менен алардын кызматташуусунун программасында аныкталган максаттарды колдоодо НАТО менен өнөктөштүктүн шаймандарын максималдык пайдаланууну камсыз кылуу максатында Борбордук Азиянын мамлекеттери менен мамлекеттик органдары менен түздөн түз иш алып барат. Анча көп эмес штаттын жардамы менен НАТОнун байланыш жана өз ара аракеттенүү боюнча кызматкери НАТОнун жер-жерлердеги дипломатиялык иштерин аткарат жана НАТОнун Борбордук Азиянын мамлекеттери менен коргонууну пландаштыруу жана анализ, НАТОнун операцияларына колдоо көргөзүү, аскердик билим берүү жана даярдык, жарандык өзгөчө кырдаалдарды пландаштыруу, илимий жана экологиялык маселелер боюнча кызматташуу, о.э. коомдук дипломатия сыяктуу ар кандай багыттарда практикалык өз ара кызматташуусуна өбөлгө түзөт. Байланыш жана өз ара аракеттенүү боюнча кызматкер ошондой эле алакаларды түзөт жана аймактагы башка эл аралык субъектилер менен, анын ичинде НАТОнун мамлекеттеринин элчиликтери жана эл аралык уюмдар: Бириккен Улуттар Уюмунун миссиясы, Европадагы кызматташуу жана коопсуздук боюнча Уюм, Европа союзу жана Кызыл Крест Эл аралык комитети менен координация жүргүзөт. Казакстан НАТОнун байланыш жана өз ара аракеттенүү боюнча кызматкерин кабыл алган Борбордук Азиядагы биринчи өнөктөш болуп калды. 2013-жылдын мартынан баштап НАТОнун бул кызматкери Өзбекстанда жайгашты, анын Бюросу дипломатиялык өкүлчүлүк катары аккредитацияланган.

© NATO

Өнөктөштүк баалуулуктары

Өнөктөштүк бир гана практикалык өнөктөштүк менен жыйынтыкталбайт. Көп баалуулуктар жөнүндө да болуп жатат. Качан өнөктөш-мамлекеттер “Тынчтык үчүн өнөктөштүк” программасына кошулганда, алар ТҮӨ алкактык документине кол коюшат. Муну менен өнөктөштөр эл аралык укукту, БУУнун Уставын, адам укугу боюнча Жалпы декларацияны кармоого милдеттенишет. Хельсин корутунду актысы, куралдануунун үстүнөн көзөмөл жана куралсыздандыруу боюнча эла аралык макулдашуу, башка мамлекетке каршы күч колдонуу жана опуза айтуудан кармануу, түзүлгөн чек араларды кармоо, о.э. талаштарды тынчтык жолу менен чечүү.

Алкактык документте анын аймактык бүтүндүгүнө, саясий көз карандысыздыгына жана коопсуздугуна коркунуч келип жатат деп эсептеген бардык өнөктөш-мамлекеттер менен НАТОнун мамлекеттеринин кеңеш берүү милдети да бекитилген. Бул милдеттердин жана ТҮӨ программалардын максаты – ишенимди жана транспаренттүүлүктү бекемдөө, дүйнөгө болгон коркунучту азайтуу жана союздаштар жана башка өнөктөш мамлекеттердин коопсуздугу тармагында бекем мамилелерди түзүү. ӨАЖП сыяктуу башка шаймандар өнөктөш мамлекеттер менен НАТОнун ортосундагы саясий кеңештер үчүн маанилүү мүмкүнчүлүктү ачат. Мамлекет башчылары жана министрлер НАТОнун штаб-квартирасына Генералдык катчы жана НАТОнун чечимдерин кабыл алуудагы башкы орган – Түндүк атлантикалык кеңешке тез-тез каттап турушат.

Көп тараптуу ченөө

Эки тараптуу кызматташуудан башка евроатлантикалык өнөктөштүктө маанилүү көп тараптуу ченөө да бар. Анын ишке ашуусу болуп, евроатлантикалык өнөктөштүк Кеңеши саналат (ЕАӨК), ал 28 союзду жана 22 өнөктөш-мамлекетти сүйлөшүү жана кеңешүү үчүн форумда бириктирген. ЕАӨКтүн отуруму элчилердин деңгээлинде ай сайын, тышкы иштер министрлеринин, коргонуу министрлеринин жана генералдык штабдарынын башчыларынын деңгээлинде – тез тез, о.э. жогорку деңгээлде маалы менен өткөрүлүп турат.

ЕАӨКтүн мүчөлөрү коопсуздук маселелеринин кеңири алкагы боюнча пикир алмашып турушат, анда Косово менен Афганистандагы коопсуздук шарттарын ченөө да айтылат, ал жакта биргелешкен аракеттер менен мүчө-мамлекеттерден жана НАТОнун өнөктөш-мамлекеттеринен тынчтык орнотуучу контингенти жайгаштырылган. Мындан тышкары, ЕАӨК террорчулук менен күрөшүү, чек аралардын коопсуздугу, баңзи заттарды мыйзамсыз айландыруу жана жалпы жок кылуучу, атуучу куралдар жана

Түркмөнстандын Президенти Гурбангулы Бердимухамедов жана НАТОнун мурдагы Генералдык катчысы Яап де Хооп Схеффер менен эки тараптуу кызматташууну талкуулоо үчүн 2007-жылдын 7-ноябрында НАТОнун штаб квартирасында жолугушту.

Генерал Мартин Демпси (АКШнын аскер күчтөрүнүн штабынын жетекчиси) Генерал-майор Виктор Махмудов менен (анда Өзбекстандын аскер күчтөрүнүн штабынын жетекчиси болчу) жана подполковник Дилмурод Исакулов (Өзбекстандагы НАТОнун алдындагы аскердик өкүлү) менен НАТОнун штаб квартирасындагы 2013-жылы январда өткөн штабдардын жетекчилеринин 168-жолугушуусунда маектешүүдө.

жеңил курал жаракты жайылтууга байланышкан башка маселелер сыяктуу тармактарда билим жана тажрыйба алмашуу, о.э. иш жүзүндө кызматташуу координациясы жана таасир этүү боюнча демилгелерди көтөрүп чыкты.

Кеңеш берүү жана кызматташууга жардам берүү максатында Борбордук Азиядагы бардык беш өнөктөштөр НАТОнун Брюсселдеги (Бельгия) штаб-квартирасынын алдында дипломатиялык өкүлчүлүктөрдү түзүштү. Казакстан менен Кыргызстан Европанын Монс (Бельгия) шаарындагы НАТО ОВС башкы башкаруучусунун штабында жайгашкан операциялар боюнча НАТО колбашчылыгындагы аскердик өнөктөштүк Башкармалыгына тааныштырылды, ал мамлекеттердин окуу иш чараларына жана окууларына катышуусуна шарт түзөт. Мындан сырткары, Казакстан менен Өзбекстандын НАТОнун Брюсселеги штаб-квартирасында өз аскердик өкүлчүлүктөрү бар.

Кызматташуунун негизги багыттары

Транспаренттүүлүккө жардам берүү жана ишенимди бекемдөөдөн тышкары, НАТОнун Борбордук Азиядагы өнөктөштөрүнүн кызматташуунунун негизги артыкчылыгы болуп, тынчтык орнотуучу операцияларды жүргүзүүдө жана коопсуздуктун жалпы чакырыктарын жеңүү үчүн кызматташууну өнүктүрүүдө оперативдүү катышуусу болуп эсептелет (бул мамлекеттердин куралдуу күчтөрүнүн НАТОнун союздаштарынын жана башка өнөктөш мамлекеттеринин куралдуу күчтөрү менен бирге иштешүү мүмкүнчүлүгү). Бир катар мамлекеттер коопсуздук жана коргонуу тармагында реформаларды жүргүзүүдө атайын кеңештерден жана колдоодон пайда таап жатышат. Кызматташуунун башка маанилүү тармактары – кырсыктарга даярдык жана илим жана экология тармагындагы кызматташуу. Аны менен чогуу Түндүк атлантикалык союз менен кызматташуунун пайдасы жана НАТОнун ролу туурасында малымдуулукту жогорулатууга байланышкан коомдук дипломатия тармагында да иш чаралар иштелип чыгууда.

Коргонуу жана коопсуздук тармагындагы реформа

Коргонуу жана коопсуздук тармагындагы реформа мурдагыдай эле НАТОнун өнөктөш-мамлекеттер менен болгон кызматташуусундагы көп мааниге ээ болгон тармак бойдон кала берет.

Афганистандагы НАТОнун “Чечкиндүү колдоо” миссиясы

НАТОнун Афганистандагы жаңы миссиясы “Чечкиндүү колдоо” деген аталыш алат. Бул ИСАФтын башка аталыштагы миссиясы эмес, масштабы боюнча бир топ азыраак миссия. Анын жалгыз максаты афган күчтөрүн даярдоо, кеңеш берүү жана жардам берүү. Мындан сырткары, НАТО Афган улуттук коопсуздук күчүнө каржылай жардам көргөзүү милдетин өзүнө алды, жана НАТОнун мамлекеттери Афганистан менен “Узак мөөнөттүү өнөктөштүк” демилгеси аркылуу тереңдетүүгө макулдашышкан.

Көптөгөн мамлекеттер – НАТОнун мүчө-мамлекеттери да, өнөктөш мамлекеттери да жаңы миссияга колдоо көргөзүүнү сунушташты. НАТО Афганистандагы жана жалпы аймактагы коопсуздукту коргойт, жана бул жактоо эң жогорку деңгээлде тастыкталган. 2013-жылы июнда НАТОнун коргонуу министрлери миссиянын негизги принциптерин макулдашышты. Ал чектелген мамилеге негизделип, беш райондо: Кабулда, өлкөнүн түндүгүндө, батышында, чыгышында жана түштүгүндө ишке ашырылат жана күч ведомстволору сыяктуу улуттук институттарга, о.э. армия корпустарына жана полиция башкармалыгына багытталат. «Чечкиндүү колдоо» миссиясын пландаштыруу 2014-жылы улантылат.

Көпчүлүк башка өнөктөш-мамлекеттерде аскердик реформа жана куралдуу күчтөрдү трансформациялоо коопсуздук курамдарын кыскартып же ыңгайлаштырган болсо, Борбордук Азияда башкача жагдай түзүлдү.

Аймактын көптөгөн мамлекеттери аларды чогултуп, окутуп үйрөтүү үчүн офицерлердин жаңы классын түзүшү керек болчу. Анын үстүнө коргонуу министрлигинин жаңы курамдары парламенттик жана жарандык көзөмөлгө көмөк көргөзүүчү, коргонуу тармагындагы ресурстарды бөлүштүрүү жана тунук пландаштыруу реформалары үчүн кыйынчылыктарды жаратууда.

Өнөктөш-мамлекеттерге конкреттүү жана техникалык реформалар менен жардам берип жаткан маанилүү аспап ТҮӨ анализдөө жана пландаштыруу Процессин саналат (ТАПП). Ал НАТОнун колдоосу менен жүргүзүлүп жаткан тынчтыкты колдоо боюнча операциялар үчүн бөлүнүп берилүүгө тийиш болгон күчтөрдү жана каражаттарды аныктоого, өнүктүрүүгө жана баалоого жардам берет. ТАПП өнөктөш-мамлекеттер тарабынан эффективдүү, экономикалык жактан жеткиликтүү жана туруктуу куралдуу күчтөрдү куруу үчүн параметрлерди белгилейт, о.э. аскердик реформаны жүргүзүү боюнча дагы кененирээк аракеттерди колдойт. ТАППтын алкагында ар бир өнөктөш-мамлекет менен өнөктөштүктүн максатын макулдашышат жана прогресс жыл сайын кеңири анализденет. Борбордук Азиянын бир нече өнөктөшү ТАПП ка катышууну чечишти. Казакстан анда 2002-жылдан бери катышып келет. Өзбекстан менен Кыргызстан бул процесске 2002-жылы жана 2007-жылы кошулушту. Бирок, акыркылардын катышуусу бир нече жылдан бери токтотулуп турат. Тажикстан ТАПП к5а өзүнүн баштапкы кызыкчылыгын билдирген.

Казакстан өкмөтүнүн НАТОнун күчтөрү менен оперативдүү шайкештикти жогорулатуу боюнча аракеттери казак батальонунун (КАЗБАТ) , андан кийин казак бригадасынын (КАЗБРИГ) түзүлүшүнө алып келди , буларга НАТОнун мамлекеттери жардам көргөзүп жатышат. 2006-жылдан бери Казакстан НАТО мамлекеттери жана аймактык өнөктөштөрү менен бирге өз аймагында жылына өтүүчү “Талаа бүркүтү” окуусун өткөрүп жатат. Бул окуулар КАЗБАТ менен Түндүк атлантикалык союздун оперативдүү шайкештигин жогорулатууга шарт түзөт. 2012 жана 2013-жылдары окуу Казакстан тарабынан “Тынчтык үчүн өнөктөштүк” рухунда өткөрүлдү. Казакстан ошондой эле НАТОнун айрым бөлүктөрү менен толук оперативдүү шайкештикти камсыз кылуу максаты туурасында билдирди (мисалы, КАЗБАТ). Оперативдүү потенциал – бириккен күчтөр Концепциясына ылайык, НАТО бөлүктөрдүн стандарттарын, даярдыгын, баасын жана сертификациясын берет. Жыйынтыгында, өнөктөш-мамлекеттер жогорку заманбап, жайылган жана оперативдүү шайкеш күчтөрдү алышат, алар натыйжада ар кандай типтеги операцияларга катышат, ага тынчтык орнотуучу операциялар жана БУУнун тынчтыгын колдоо боюнча операциялар кирет. О.э. аларды келечекте НАТО менен бирдикте кризистик жөнгө салуу жана гуманитардык операцияларды жайылтуудагы мүмкүнчүлүгүн караса болот.

Кыргызстан – социалдык ыңгайлашуу жана запаска бошотулган аскер кызматкерлерин кайра даярдоо

НАТО Кыргызстанга социалдык ыңгайлашуу жана запаска бошотулган аскер кызматкерлерин кайра даярдоо тармагында жардам көргөзүүдө, ал англис тилин үйрөнүү, менеджмент жана маалыматтык технологиялар боюнча курстарды сунуштоодо. Аймактагы программаны кеңейтүү 2012-жылы башталды, азыркы учурда курстар Бишкек жана Ош шаарларында сунушталып жатат. Оштогу жаңы объект запаска бошотулган чек арачыларды окутууну сунуштоодо. 2013-жылдын аягында кайра даярдоо программасынын алкагында 450 гө жакын мурдагы аскер кызматкерлери өтүштү. 2014-жылы НАТО дээрлик 140 мурдагы аскер кызматкерлери үчүн он кайра даярдоо курсун өткөрүүнү пландыштырып жатат.

Казакстандын куралдуу күчтөрүнүн жоокерлери “Талаа бүркүтү 2013” окуусуна катышып жатышат. 2013-жылы декабрда Казакстан БУУнун Африка менен Гаитидагы тынчтык орнотуучу миссиясына баяндамачы катары 20 офицер жиберээрин билдирди.

Казакстанда “КАЗБАТтын” потенциалы жана тынчтык орнотуучу процедуралары үчүн машыгууга багытталган “Талаа бүркүтү 2013” окуусу өтүп жатат. Тренинг 12 мамлекеттин 1260 аскер кызматкерлери, байкоочулар жана катышуучулары үчүн өттү.

Казакстан 2007-жылы Тереңдетилген аскердик билим берүү программасына(DEEP) катышууга сурамжылоо жасады ; программанын алкагында НАТО менен батыш мамлекеттердин аскердик окуу жайларында биргелешип окутуу менен педагогика боюнча окуу пландарын иштеп чыгууда Улуттук коргонуу университетине (УКУ) жардам көргөзүү каралган. Азыркы учурда Тереңдетилген аскердик билим берүү программасы УКУнун окутуучулар курамына колдоо көргөзүүгө жана Казакстандагы кургак жөө аскерлерин Аскердик институтунунун (КАЗЦЕНТ) ТҮӨ Окуу борбору үчүн курстарды иштеп чыгууга басым коюуда.

Өнөктөштүктүн окуу-билим берүү борборунун коомчулугунун (РТЕС) мүчөсү катары Казакстан НАТОнун өнөктөш-мамлекеттеринин жана мүчө-мамлекеттеринин потенциалын түзүүгө өз салымын кошуп келет. КАЗЦЕНТ 2010-жылы РТЕС катары расмий кабыл алынган, ал РТЕС түйүнүнүн башка: Финляндиянын коргоо күчтөрүнүн Эл аралык борбору жана Швециянын куралдуу күчтөрүнүн Эл аралык окуу борбору сыяктуу мүчөлөрү менен биргелешип, окуу пландарын түзүү үчүн инструкторлорду окутуу боюнча тажрыйба алмашууда.

Казакстан ошондой эле аймакта ПАРП боюнча иш тажрыйбасы менен бөлүшүп жатат, негизинен, бул тема боюнча аймактык конференция уюштурду. Мындан сырткары, КАЗЦЕНТ өнөктөш-мамлекеттер жана мүчө-мамлекеттер үчүн аскердик терминология боюнча англис тилинен жыл сайын курстарды, о.э. НАТОнун штабдык процедуралары боюнча жана Борбордук Азия жана Афганистандын тарыхы, экономикасы жана маданияты боюнча беш күндүк тааныштыруу курсун өткөрүүнү сунуштап жатат.

Өзбекстандын бийлигинин суроосу боюнча 2013-жылы декабрда НАТО Өзбекстан менен DEEP ишке ашырууну баштады. Акыркы үч жылдын аралыгында окутуучулардын көп улуттуу тобу НАТОнун жетекчилиги алдында НАТО менен тааныштыруу, НАТОнун штабдык процедуралары, террорчулук менен күрөшүү жана жарандык өзгөчө кырдаалдагы пландаштыруу сыяктуу төрт курсту иштеп чыгууга жардам көргөзүшөт. DEEP программасы Өзбекстандын ТҮӨ Окуу борбору менен биргеликте киргизилет.

Түндүк атлантикалык союздун башка артыкчылыгы болуп, НАТО-ТҮӨ Максаттуу фонддордун механизми аркылуу демилитаризациялоо боюнча долбоорлорду ишке ашырууда өнөктөш-мамлекеттерге колдоо көргөзүү саналат. Долбоордун максаты – өнөктөш-мамлекеттерге ашыкча жана эскирген миналарды, курал жарактарды, атуучу куралдарды жана жеңил куралдарды коопсуз жок кылууга жардам берүү, о.э. согуштук реформанын натыйжасында жеңип чыгууга жардам берүү. Айрым өнөктөш-мамлекеттердин жана мүчө-мамлекеттердин ыктыярдуу салымдарынын эсебинен каржыланган бул долбоорлор башка ушуга окшогон уюмдар менен тыгыз кызматташууну көздөшөт. Тажикстанда Улуу Британия тарабынан

жетектелген НАТО-ТҮӨ Максаттуу фондунун долбоору ишке ашырылып жатат, анда башкы салымчы катары Япония чыгат, бул долбоордун алкагында жараксыз согуштук запастар жок кылынып, чек арадагы райондорго куралдарды жана ок дарыларды сактоо объектилери жүргүзүлүп жатат. Долбоор ийгиликтүү натыйжага алып келди, анда, 2004-жылы өлкөдө калып калган 1200 жөө аскерлерге каршы миналарды жок кылуу Тажикстанга запастарды чогултуу, өндүрүү жана колдонууга тыюу салуу жана жөө аскерлерге каршы миналарды жоготуу жана берүү туурасында Оттава конвенциясында каралган милдеттерди аткарууга мүмкүндүк берди.

Кыргызстанда 2009-жылы НАТО социалдык ыңгайлаштыруу жана запаска бошотулган аскер кызматкерлерин кайра даярдоо боюнча программаларды ишке ашырып баштады. Ошондон бери программа кеңейип, борбор шаары Бишкекте да, о.э. чоңдугу боюнча экинчи турган – Ош шаарында да ишке ашырылып жатат. Кыргызстандын бийлигинин суроосуна жооп кылып, Кыргызстанда Түркиянын жетекчилиги алдында жана Швейцариянын катышуусу менен – атуучу куралдарды жана жеңил курал-жарактарды, ок дарыларды коопсуз сактоо үчүн объектилерди жакшыртуу боюнча НАТО-ТҮӨ Максаттуу фондунун жаңы долбоору менен алдын ала даярдыктар башталды.

Афганистандан келген баңги заттарды соодалоого каршы Борбордук Азиянын жардам көргөзүүсү

Афганистанда 90 % дүйнөлүк апиим өндүрүлөт, бул эл аралык коомчулукка олуттуу чакырык таштайт. Баңги заттарды соодалоо уюшкан кылмыштуулук жана террорчулукту каржылоо менен байланышкан. Баңги заттарды колдонуу да улуттук чектөөлөрдү билбеген абдан олуттуу көйгөй жана ден соолукту сактоодогу көйгөй болуп саналат.

Борбордук Азиядагы өнөктөш беш мамлекеттин баары 2005-жылы башталган укук коргоо органдарынын кызматкерлерин мыйзамсыз баңги заттарды айландыруу менен күрөшүү ыкмаларын үйрөтүү боюнча Россия-НАТО Кеңешинин долбооруна катышат. Бул демилге жергиликтүү потенциалды өстүрүүгө жана НАТО мамлекеттери жана Россия тарабынан чогултулган, Афганистандын, Борбордук Азия жана Пакистандын орто звонунун кызматкерлери менен жалпыланган тажрыйбасын жана билимдерин алмашуунун эсебинен аймактык байланышты бекемдеп, кызматташууга багытталган.

БУУ баңги заттар жана кылмыштуулук боюнча Башкармалыгы (БУУ БЗКБ) долбоордун жоопкер аткаруучусу катары чыгат. Афганистандан, Борбордук Азия мамлекеттеринен жана Пакистандан келген офицерлерди окутуу курстары Россияда, Түркияда жана АКШда өткөрүлгөн, ошол эле учурда жер жерлерде да мобилдик курстар өткөрүлүп турган. 2013-жылы долбоордун алкагында баңги заттарды мыйзамсыз айландыруу менен күрөшүү ыкмаларын эл аралык окутууга жардам берүү боюнча иштер башталды. Бул иш Түндүк Тажикстан менен Түштүк Кыргызстандын ортосундагы көзөмөл-өткөрүү пункттарына өз ара аракеттенүүчү чек ара кеңселерин коюу боюнча БУУ БЗКБ ишмердүүлүгүн колдоо көргөзүүнү камтыйт.

Долбоорго катышкан Россия–НАТО Кеңешинин (РНК) мамлекеттери Афганистан, Борбордук Азия жана Пакистандын өкүлдөрү менен бирге, баңги заттарды мыйзамсыз айландыруу менен күрөшүү ыкмаларын окутуу тармагында долбоор мамлекеттердин керектөөлөрүн канааттандырууну улантуусун камсыз кылуу үчүн, жогорку деңгээлдеги жетектөөчү отурумдары чакырып жатат. 2013-жылдын аягына 3000 ден ашык кызматкер РНК бул долбоорунун алкагында окуудан өтүштү. Окутуунун негизги курсун кеңири өткөндөн кийин, баңги заттарды мыйзамсыз айландыруу менен күрөшүү ыкмаларын укук коргоо органдарынын кызматкерлерине дагы тереңдетип окутуу суроо талаптарынын келип жаткандыгы, долбоордун таасиринен улам деп айтсак болот.

Алааматтарга жана кырсыктарга даярдык жана аларга таасирленүү

Табигат кырсыктары жана техногендик алааматтарды катуу даярдыктагы мамлекеттер да оңойлук менен жеңип чыга алышпайт. Мындай кырсыктардын натыйжалары көп учурда мамлекеттердин чек араларды кесип өтүп, дээрлик аймактардын коопсуздугун жана стабилдүүлүгүн коркунучка калтырат. Буга ылайык, кырсыктарга эффективдүү даярдык жана аларга таасирленүү тармагында (НАТОдо “жарандык өзгөчө кырдаалды пландаштыруу” деп белгилүү) принципиалдуу маанилүү болуп, өнөктөштүк ишмердүүлүгүнүн курамдык бөлүгү саналат. Борбордук Азиядагы бир катар өнөктөш-мамлекеттер кырсыкка даярдануу жана аларга таасирленүү потенциалын жакшыртуунун үстүндө НАТО менен бирге иштеп жатышат. Бул тармактагы көптөгөн иш чаралар табигат кырсыктарына жана алааматтарга таасирденүүнүн евроатлантикалык координациялык борборунун (ТКАТЕКБ) алкагында ишке ашырылат.

ТКАТЕКБ табигат кырсыктары болгон учурда СЕАП мамлекеттеринин ортосунда аракеттерди координациялоо үчүн түзүлгөн. Мисалы, ал 2005-жылы олуттуу суу каптоодон кийин жардам сурап Кыргызстандын бийлиги кайрылгандан кийин, түштүк аймагына жардам берген, о.э. 2006-жылы катуу жааган кардан кийин ири масштабдагы талкаланууларда жардамга келген.

Борбордук Азиянын көптөгөн мамлекеттери ТКАТЕКБ уюштурган иш чараларга жана окууларга катышып турат, ал эми Казакстан өз өкүлүн НАТОнун штаб-квартирасындагы уюштуруунун оперативдүү борборуна жиберген. Окуулар келечекте кызматташууну кеңейтүү боюнча багыттарды аныктоо үчүн жана иш алып барууда күчтү жана каражатты баалоо үчүн баалуу мүмкүнчүлүктөрдү ачып берет. Акыркы жылдары ТКАТЕКБ линиясы боюнча иш чаралардын көп бөлүгү, бир катар окуулар менен бирге өнөктөш-мамлекеттерде сунушталып, уюштурулуп жана өткөрүлүп келет. Бул, жарандык өзгөчө кырдаалдарды пландаштыруу тармагында, ТҮӨ баарынан ири аскердик эмес ишмердүүлүгүн түзүүчү болуп саналат жана өнөктөштөрдүн канчалык жогору баалай тургандыгын көргөзүп турат.

Тажикстан – чек ара райондорунда курал жарактарды коопсуз утилдештирүү жана сактоо боюнча Максаттуу фонд долбоору

Тажикстанда курал жарактар бир катар министрликтердин карамагында, тарыхый принциптер боюнча жана коопсуздукту сактоо үчүн алардын көпчүлүк бөлүгү бүт мамлекет боюнча бөлүп жайгаштырылган. НАТОнун максаттуу фонду Тажикстандын запаска бошотулган аскер кызматкерлерден куралган, жарылуу коркунучу бар заттарды зыянсыздандыруу боюнча команданы жайылтуу жана камсыз кылуу боюнча иштерди жүргүзүп келет. Команда физикалык коопсуздукту жогорулатып, курал жарактардын техникалык жана физикалык коопсуздугу боюнча эксперттик кеңеш берүү жардамын жана утилдештирүү боюнча тейлөөнү көргөзүү менен курал жарактардын запастарын башкарууну жакшыртууда.

Мамлекеттик органдар жана жергиликтүү коомдор менен өз ара кызматташуу аркылуу Максаттуу фонддун жарылуу коркунучу бар заттарды коопсуздандыруу боюнча командалары ашыкча жана жараксыз курал жарактарды жок кылууну ишке ашырып жатат жана зарыл болгон учурда колдонууга жарактуу курал жарактарды коопсуз жерлерге сактоо үчүн ташып жеткиришүүдө. Тажикстандын бийлигинин макулдугу жана чакыруусу менен Максаттуу фонддун жарылуу коркунучу бар заттарды коопсуздандыруу боюнча командасы долбоордун кийинки этабында коопсуздук жана коргоо инспекциясын жүргүзүү үчүн айрым объектилерге барат. Жүргүзүлгөн инспекция туурасында ошол жерден алынган отчет кийинки аткарыла турган иштер боюнча сунуштарды иштеп чыгуу үчүн негиз болуп калмакчы. Мындан сырткары, Тажикстандын мамлекеттик мекемелеринин кызматкерлери курал жарактарды башкаруу жана коопсуздук боюнча даярдыктан өтүшөт.

© NATO

Илим жана айлана чөйрө

Борбордук Азиянын окумуштуулары жана изилдөөчүлөрү жыйырма жылдын ашык убакыттан бери НАТОнун “Илим тынчтык жана коопсуздук үчүн” (ИТКУ) программасынын алкагында ишмедүүлүккө катышып келишет. ИТКУ программасы НАТОнун өнөктөш-мамлекеттери жана мүчө-мамлекеттеринин коопсуздугун бекемдөө үчүн жалпы кызыкчылыкты көргөзүп турган маселелер боюнча тыгыз кызматташууга мүмкүндүк берет. Эл аралык аракеттерге шарт түзүү менен, өзгөчө аймактык контекстте, программа коопсуздуктун жаңы чакырыктарына каршы турууга, НАТОнун жетекчилиги алдында операцияларга колдоо көргөзүүгө, о.э. кырсыктарды жана кризистик кырдаалдардын алдын алуу үчүн божомолдоо жана алдын алууну өнүктүрүүгө умтулуп келет.

Кызматташуу окумуштуулардын арасында салт жана илимий прогресс үчүн зарылчылык болуп калды. Түзүлүп жаткан түйүндөр ар кандай маданият жана салттар менен коомчулуктардын ортосундагы ишенимди бекемдөө жага түшүнүүгө жетишүү боюнча саясий максатты ишке ашырууга жардам берет. ИТКУ программасынын дагы бир милдети – конкреттүү биргелешкен ишмердүүлүктүн алкагында алар үчүн приоритеттүү милдеттерди аткарууда өнөктөш-мамлекеттерге жардам берүү үчүн жабдууларды берүү жана алмашууга түрткү берүү. Бул көп жылдык илимий-изилдөөчү долбоорлордун, симпозиумдардын жана окуу курстарынын жардамы менен ишке ашырылат.

Бүгүн Борбордук Азия мамлекетинин жана НАТОнун мамлекеттеринин эксперттери коопсуздук маселелеринин кеңири айлампасын чечүүнүн үстүндө биргелешип иштеп жатышат, анын ичинде, террорчулук менен күрөшүү, кырсыктарды божомолдоо жана табигат кырсыктарынын алдын алуу, о.э. экологиялык коопсуздук сыяктуу тармактарды карашууда. Мисалы, 2012-жылы июнда Бишкекте (Кыргызстан) квалификацияны жогорулатуу курсу өттү, анын алкагында аскер жана жарандык эксперттерге террорчулук менен күрөшүүнүн улуттук потенциалык түзүү боюнча методология жана жалпы жүрүш сунушталды. 2013-жылы майда Самаркандда (Өзбекстан) потенциалдык кризистердин жана жаңжалдардын кырсыктарды божомолдоо, моделдештирүү жана туруктуу өнүктүрүү аркылуу алдын алуу маселеси каралган. Акырында Казакстанда, Кыргызстанда, Тажикстанда жана Өзбекстандагы эксперттердин катышуусу менен азыркы учурда жүргүзүлүп жаткан чек ара аралык суунун булганышын (аймактын элинин социалдык-экономикалык жактан жакшы жашоосу үчүн өзгөчө мааниге ээ болгон областтар) баалоо жана мониторинг боюнча көп жылдык илимий-изилдөө долбоорун белгилей кетүү керек.

Коомдук дипломатия

Коомдук дипломатия тармагындагы кызматташуу Түндүк атлантика союзу туурасында кабардар болууну жана НАТО менен өнөктөштүктүн пайдасын жогорулатууга, о.э. жарандык коомду, коомдук пикирди калыптандыруучу

© NATO

“Илим тынчтык жана коопсуздук үчүн” Программасынын алкагында табигый кырсыктарды божомолдоо, кризистерди моделдештирүү жана туруктуу өнүктүрүү боюнча симпозиумдун катышуучулары. Симпозиум 2013-жылы майда Самарканд шаарында өткөн, Өзбекстан.

© NATO

Аль-Фараби атындагы Казак улуттук университетинин студенттери 2013-жылы ноябрда болуп өткөн НАТОнун үлгүсүнүн конференциясында катышууда. НАТОнун маалымат борбору уюштурган иш чара НАТОнун штаб-квартирасындагы эл аралык кызматкерлер менен болгон видеотелеконференция камтыган.

негизги жактарды тартууга багытталган. Азыркы учурда университеттер, өкмөттүк эмес уюмдар жана ММК менен түйүндөрдү түзүү үчүн кызыкдар болгон өнөктөш-мамлекеттер менен кызматташуу жүрүп жатат. Жергиликтүү мекемелер же өкмөттүк эмес уюмдар НАТОнун колдоосу менен жана мамлекеттик органдардын өз ара аракети менен семинарлар, конференциялар жана симпозиумдарга окшогон ар кандай иш чараларды өткөрүүдө.

2007-жылдан баштап Алматыда (Казакстан) НАТОнун Ресурстук жана маалымат борбору иштеп жатат, анда зарыл болгон макалаларга жана документацияларга жеткиликтүүлүк жакшыртылган. Түндүк атлантикалык союз НАТОнун депозитардык китепканаларынын түйүнүн жана аймактагы мультимедиялык “НАТОнун бурчтарын” кеңейтти, анын ичинде 2014-жылдын башында Ташкенттеги дипломатия жана дүйнөлүк экономика Университети бар (Өзбекстан). Илимий кызматкерлер, мамлекеттик кызматкерлер жана коомдук пикирди калыптандыруучу жактар, бул мамлекеттерден НАТОнун штаб-квартирасына чакырууларды алып турушат, ал жакта аларга Түндүк атлантикалык союздун ишмердүүлүгү менен таанышуу сунушталат.

НАТОнун кызмат адамдары да тиешелүү мамлекеттердин өкүлдөрү менен жолугууга жана элдик иш чараларда чыгып сүйлөө үчүн аймактарга барып турушат. НАТОнун Борбордук Азия мамлекеттери менен байланыш жана өз ара аракеттенүү боюнча кызматкери коомдук дипломатияда активдүү роль ойнот, негизинен, жарандык коомчулукка жана ММКларга катышуу жолу менен жана коомдук иш чараларга катышуу менен.

- 1992 Казакстан, Кыргызстан, Тажикстан, Түркмөнстан жана Өзбекстан Түндүк атлантикалык кызматташуу Кеңешине кошулушту.
- 1994 Казакстан, Кыргызстан, Түркмөнстан жана Өзбекстан “Тынчтык үчүн өнөктөштүк” (ТҮӨ) Алкактык документине кол коюшту.
- 2001 Борбордук Азиядагы өнөктөштөр евроатлантикалык өнөктөштөр Кеңешинин башка мүчөлөрү менен бирге 11-сентябрдагы теракты талкуулап жатышат жана террорчулук менен күрөшүүгө милдеттенишет. АКШнын Афганистандагы жетекчилиги алдында коалиция тарабынан өткөрүлүп жаткан операцияны колдоо үчүн Борбордук Азиянын базасы, башка объектилери, аймактын үстүнөн учуу укугу берилди.
- 2002 Тажикстан “Тынчтык үчүн өнөктөштүккө ” кошулду
Казакстан менен Өзбекстан ТҮӨ пландаштыруу жана анализдөө Процессине катышып башташты.
- 2003 Өзбекстанда «Фергана-2003» кырсыкка таасирленүү боюнча окуу жүргүзүлүүдө.
НАТО Афганистандын коопсуздугуна жардам берүүчү Эл аралык күчтү башкарууну (ИСАФ) колуна алат; бардык Борбордук Азия өнөктөштөрү миссияны жүргүзүүгө колдоо көргөзүшөт.
- 2004 НАТОнун Стамбулдагы саммитинде Борбордук Азия менен Кавказга өзгөчө көңүл буруу чечими кабыл алынды; бул эки аймак боюнча Генералдык катчынын Атайын өкүлү кызмат орду түзүлдү, о.э. НАТОнун ар бир район боюнча байланыш жана өз ара аракеттенүү боюнча кызматкеринин кызмат орду түзүлдү.
Тажикстан Афганистандагы операциялар максаты үчүн НАТО менен транзит тууралуу макулдашууга кол койду.
ТҮӨ Максаттуу фондунун анча чоң эмес долбоорунун жардамы менен Тажикстан 1200 ашык миналарды жок кылат.
- 2006 Казакстан өзүнүн биринчи жолку өнөктөштүк аракеттеринин Жекече планын иштеп чыгат.
Алматыдагы Аль-Фараби атындагы Казак улуттук университетинде НАТОнун ресурстук жана маалымат борборлору жана Астанадагы Улуттук китепканада НАТОнун Депозитардык китепканасы ачылды (Казакстан).
- 2007 Түркмөнстандын президенти Гурбангулы Бердимухамедов НАТОнун штаб квартирасына иш сапары менен барат.
Кыргызстан ТҮӨ пландаштыруу жана анализдөө Процессине катышууну чечет.
- 2009 Бишкектеги (Кыргызстан) Дипломатиялык академияда НАТОнун Депозитардык китепканасы ачылды.
НАТО социалдык ыңгайлаштыруу жана запаска бошотулган аскер кызматкерлерин кайра даярдоо боюнча программаларды ишке ашырып баштады.
Казакстанда (Астана) евроатлантикалык өнөктөштүк кеңешинин (ЕАӨК) Форуму, о.э «Жетысу-2009» кырсыкка таасирденүү боюнча окуу өткөрүлдү.

- 2010 НАТО ИСАФ тын абада ташууга мүмкүн болбогон жүктөрүн темир жол боюнча транзити туурасында Казакстан жана Өзбекстан менен макулдашууга жетишти.
Өзбекстанда меланжды утилдештирүү боюнча Максаттуу фонддун долбоору аяктады.
Казакстандын Президенти Нурсултан Назарбаев НАТОнун штаб квартирасына иш сапары менен барат.
- 2011 Өзбекстандын Президенти Ислам Каримов НАТОнун штаб квартирасына иш сапары менен барат.
Кыргызстандын Президенти Роза Отунбаева НАТОнун штаб квартирасына иш сапары менен барат.
- 2012 Бардык Борборук Азия өнөктөш-мамлекеттердин тышкы иштер министрлери, о.э.Өзбекстандын коргонуу министри НАТОнун Чикагодогу Саммитине катышышат.
НАТО ИСАФтын абада ташууга мүмкүн болбогон жүктөрүн темир жол транзитинде ташуу боюнча Кыргызстан менен сүйлөшүүлөрүн аяктайт.
- 2013 Тажикстанда жараксыз согуштук запастар жок кылынып, чек арадагы райондорго куралдарды жана ок дарыларды сактоо объектилери жүргүзүү үчүн Максаттуу фонд жаңы долбоорду ишке ашырып баштады.
Кыргызстандын Президенти Алмазбек Атамбаев НАТОнун штаб квартирасына иш сапары менен барат.
Тажикстандын Президенти Эмомали Рахмон НАТОнун штаб квартирасына иш сапары менен барат.
Ташкентте (Өзбекстан) Борбордук Азияда байланыш жана өз ара аракеттенүү боюнча НАТОнун кызматкеринин Бюросу ачылды.
- 2014 Ташкенттеги дүйнөлүк экономика жана дипломатия Университетинде (Өзбекстан) НАТО Депозитардык китепканасы ачылды.

НАТО нун макалалары электрондук китеп дүкөнүндө жеткиликтүү: www.nato.int/ebookshop

НАТО маалымдама китепчелеринде Түндүк атлантикалык союздун ишмердүүлүгү жана саясатынын ар кыл багыты туурасында маалыматтар берилген. Алар Генералдык катчынын жетекчилиги алдында жарыяланат жана айрым мүчө-мамлекеттердин өкмөттөрүнүн расмий пикирин же позициясын сөзсүз түрдө чагылдырбайт.

НАТО коомдук дипломатия Башкармалыгы, 1110 Брюссель, Бельгия – www.nato.int – © NATO 2014